

PERKAHWINAN KANAK-KANAK DI MALAYSIA: HAD UMUR MINIMUM DAN IMPLIKASINYA

CHILDREN'S MARRIAGE IN MALAYSIA: MINIMUM AGE LIMIT AND ITS IMPLICATIONS

ⁱNik Rahim Bin Nik Wajis, ⁱMualimin Mochammad Sahid, ⁱⁱMohamad Ismail Bin Hj Mohamad Yunus,
ⁱNurliyana Shahira Binti Baharli

ⁱFakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia
Nilai, Negeri Sembilan, Malaysia

ⁱⁱKulliyah Undang-Undang Ahmad Ibrahim, Universiti Islam Antarabangsa Malaysia
Gombak, Selangor, Malaysia

(Corresponding author) email: drnikrahim@usim.edu.my

DOI : <https://doi.org/10.33102/mjsl.vol8no2.252>

ABSTRAK

Perbezaan pemikiran, kefahaman dan interpretasi undang-undang serta kesan daripada perkahwinan di bawah umur membawa kepada perbahasan dalam kalangan masyarakat di Malaysia. Meskipun wujud had umur minimum yang diperuntukkan, namun undang-undang tersebut dilihat tidak relevan untuk diaplikasikan pada masa kini merujuk kepada implikasi perkahwinan di bawah umur yang lebih memberi kemudahan kepada kanak-kanak terutamanya dari sudut kesihatan dan pendidikan. Jesteru itu, artikel ini akan membincangkan kedudukan perkahwinan kanak-kanak menurut perspektif Syariah dan perundangan di Malaysia. Artikel ini turut membincangkan kedudukan perkahwinan kanak-kanak di bawah Matlamat Pembangunan Mampan (SDGs) serta implikasi perkahwinan tersebut kepada diri kanak-kanak dari sudut hak kesihatan dan pendidikan. Metodologi kajian kualitatif iaitu kajian perpustakaan digunakan dengan menganalisis dokumen primer dan sekunder seperti kitab turath, Akta dan Enakmen Negeri-Negeri serta penulisan akademik di dalam jurnal. Dapatan kajian menunjukkan bahawa wujudnya peruntukan berkaitan perkahwinan kanak-kanak di bawah umur namun perincian secara jelas dan spesifik mengenai alasan dan faktor yang perlu diambil kira dalam memberikan kebenaran bagi perkahwinan tersebut tidak dinyatakan. Selain itu, artikel ini juga mendapati wujudnya implikasi negatif terhadap hak kesihatan dan hak pendidikan kanak-kanak hasil perkahwinan di bawah umur. Maka, artikel ini mencadangkan supaya pemurnian peruntukan sedia ada dan peningkatan kesedaran masyarakat tentang perkahwinan di bawah umur melalui pendidikan perlu di lakukan demi menjaga kemaslahatan kanak-kanak.

Kata kunci: Perkahwinan kanak-kanak, peruntukkan, Syariah, implikasi, cadangan

ABSTRACT

Differences of thought, understanding and interpretation of the law, and the effects of underage marriage lead to debate in society. Although there is a minimum age limit provided, but the law is seen as irrelevant to be applied nowadays because it is considered as a practice that can cause harm to children, family institutions and national development. Therefore, this article will discuss the position of child marriage according to Shariah and legal perspective. In addition, this article also discusses the position of child marriage under the Sustainable Development Goals (SDGs) as well as the implications of such marriages to children in terms of health and educational rights. This study uses a qualitative research methodology based on library research by analyzing primary and secondary documents such as the classical books (turath) and state enactments, as well as academic writings in the journals. The findings of the study indicate that there is a provision in the act and enactment of each state related to the child marriage. However, the details are not clear and specific about the reasons and factors that need to be taken into account in granting permission for child marriage. In addition, this article also found that there are negative implications on the health and educational rights of the children involved as a result of underage marriage. Therefore, this article suggested for improvement to the existing provisions in order to safeguard the welfare and rights of children.

Keywords: *child marriage, act and enactment, Shariah, implication, suggestion*

PENDAHULUAN

Perkahwinan di bawah umur merupakan suatu adat dan kebiasaan bagi masyarakat dahulu di Malaysia. Faktor sosioekonomi yang rendah serta kurangnya pendedahan akan pendidikan kesihatan reproduktif menjadikan ianya suatu adat yang diterima oleh masyarakat dahulu. Namun kini, perkahwinan di usia yang masih muda membawa pelbagai kesan dan impak negatif kepada kanak-kanak terbabit, ibu bapa serta masyarakat setempat. Pada tahun 2019, perkahwinan kanak-kanak telah menjadi isu utama di dada-dada akhbar. Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM) telah merekodkan sebanyak 5,362 permohonan berkaitan perkahwinan kanak-kanak di antara Januari 2013 hingga Disember 2017. Walau bagaimanapun, terdapat penurunan jumlah permohonan bagi perkahwinan kanak-kanak iaitu sebanyak 1,192 permohonan pada tahun 2013 kepada 877 permohonan pada tahun 2017 (Sinar Harian Online, 25 Februari 2019).

Peningkatan isu pedofilia, jenayah seksual serta antun kanak-kanak menjadikan perkahwinan kanak-kanak di bawah umur menjadi suatu isu yang diperbincangkan oleh pelbagai pihak pada hari ini. Meskipun segelintir masyarakat moden kini lebih menekankan prinsip egalitarian iaitu memperjuangkan hak sama di antara lelaki dan wanita berkaitan hak-hak kemanusiaan (Zanariah Noor, 2013). Namun, perkahwinan kanak-kanak tidak wajar menjadi perkara yang diperjuangkan di dalam menuntut hak kesamarataan kerana ianya membataskan hak kanak-kanak serta menafikan peluang mereka dalam menentukan perjalanan kehidupan mereka apabila dewasa kelak.

Sehubungan dengan itu, kajian semula terhadap peruntukan yang sedia ada berkaitan had umur minimum bagi perkahwinan kanak-kanak di Malaysia amat diperlukan. Hal ini kerana, peruntukan yang sedia ada di dalam akta dan enakmen setiap negeri secara dasarnya membenarkan perkahwinan di bawah umur setelah mendapatkan kebenaran daripada Ketua Menteri atau Menteri Besar dan Hakim Syarie. Namun, tiada perincian secara jelas dan spesifik mengenai faktor dan alasan yang membenarkan perkahwinan kanak-kanak yang diperuntukkan di dalam Akta atau Enakmen.

Oleh yang demikian, artikel ini akan membincangkan tentang kedudukan perkahwinan kanak-kanak menurut perspektif Syariah dan Perundangan di Malaysia. Selain itu, artikel turut mengkaji dan membincangkan implikasi perkahwinan kanak-kanak dari sudut hak kesihatan dan hak pendidikan kanak-kanak serta cadangan penambahbaikan kepada peruntukan yang sedia ada.

DEFINISI KANAK-KANAK MENURUT PERSPEKTIF SYARIAH DAN PERUNDANGAN DI MALAYSIA

Kanak-kanak di dalam bahasa arab disebut sebagai *As-Sobi* (الصبي) atau *As-Sighaar* (الصغار). Dari sudut *Syarak*, fuqaha membahagikan *As-Sobi* serta tanggungjawab ke atas diri mereka kepada

dua bahagian iaitu *As-Sobi Mumaiyyiz* dan *As-Sobi Ghairu Mumaiyyiz* sebelum kanak-kanak tersebut mencapai tahap akil baligh.

As-Sighaar dari sudut bahasa membawa maksud sesuatu yang berlawanan dengan yang besar (Ibnu Manzur, 1992). Dari sudut istilah, *As-Sobi Ghairu Mumaiyyiz* adalah kanak-kanak yang tidak dapat membezakan perkara yang memberikan kebaikan atau keburukan kepada dirinya serta berumur kurang dari tujuh tahun (Abdul Karim, 2011). Manakala, *As-Sobi Mumaiyyiz* menurut Al-Hanafi adalah seseorang yang dapat memahami konsep asas jualbeli. Al-Maliki, As-Syafie dan Al-Hanbali pula menakrifkan *As-Sobi Mumaiyyiz* sebagai kanak-kanak yang memahami tujuan sebuah kalam serta mengetahui dan memahami perkara-perkara yang akan memberi manfaat atau kemudratan kepada diri kanak-kanak tersebut ('Arabi Muhammad Idrisi, 2008).

Fuqaha bersepakat bahawa kanak-kanak telah mencapai akil baligh dengan cara telah keluar air mani bagi lelaki dan telah didatangi haid bagi perempuan selain daripada tanda-tanda fizikal lain seperti tumbuh rambut di bahagian kemaluan, di bahagian ketiak serta perubahan suara menurut Al-Maliki dan As-Syafie (Abdul Rahman, 2003). Sekiranya tiada tanda-tanda fizikal pada diri kanak-kanak tersebut, tahap umur boleh dianggap kanak-kanak telah mencapai akil baligh (Zanariah Noor, 2013).

Al-Hanafi berpendapat bahawa telah baligh seseorang yang berusia dua puluh satu tahun bagi lelaki dan tujuh belas tahun bagi perempuan sekiranya tiada tanda-tanda fizikal pada diri kanak-kanak tersebut. Manakala, Al-Maliki berpandangan bahawa sekiranya tiada tanda-tanda secara zahir yang menunjukkan seseorang telah mencapai akil baligh, maka sempurna akal pada umur lapan belas tahun. As-Syafie dan Al-Hanbali menetapkan seseorang telah mencapai umur akil baligh adalah pada usia lima belas tahun sekiranya tiada tanda-tanda fizikal pada diri kanak-kanak (Abdul Rahman, 2003). Ini menunjukkan bahawa Allah SWT telah menjadikan baligh sebagai salah satu tanda sempurna akal.

Walau bagaimanapun, tahap umur seorang yang ditafsirkan sebagai kanak-kanak dan dewasa diperuntukkan secara jelas dalam perundangan di Malaysia. Menurut Kamus Dewan Bahasa Edisi Keempat, kanak-kanak ialah seseorang yang masih kecil, kebiasaannya belum berumur tujuh tahun. Akta Umur Dewasa 1971, memperuntukkan bahawa seseorang boleh didefinisikan sebagai dewasa setelah mencapai umur lapan belas tahun sama ada bagi perempuan dan lelaki. Namun, seksyen 4 menyatakan bahawa ianya tidak menyentuh perkara berkaitan perkahwinan, mas kahwin, penceraian, pengambilan anak angkat atau perkara lain yang boleh merujuk kepada undang-undang bertulis lain yang menetapkan tahap umur dewasa bagi perkara tersebut.

Perkara 2, Akta Kanak-kanak 2001 mendefinisikan kanak-kanak sebagai seorang yang berumur lapan belas tahun dan ke bawah. Peruntukan tersebut bertepatan dengan Seksyen 88(4) Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Akta 303) yang memperuntukkan bahawa seorang kanak-kanak yang berumur lapan belas tahun dan ke bawah masih memerlukan kepada jagaan ke atas diri dan hartanya tanpa membezakan perempuan dan lelaki.

Walau bagaimanapun, isu had umur minimum perkahwinan menjadi isu yang diperbahaskan oleh pelbagai pihak kerana tiada garis panduan khusus untuk mempertimbangkan sama ada menolak atau meluluskan suatu permohonan perkahwinan melibatkan pasangan kanak-kanak yang berumur lapan belas tahun dan ke bawah serta sifat kebiasaannya adalah individu yang masih memerlukan kepada bimbingan, tunjuk ajar, nasihat serta panduan daripada orang dewasa. Mereka juga adalah golongan yang masih belum matang dalam berfikir untuk menentukan sesuatu perkara, sama ada ianya memberi manfaat atau kemudratan kepada dirinya.

PERKAHWINAN KANAK-KANAK MENURUT PERUNTUKAN UNDANG-UNDANG SIVIL DAN SYARIAH DI MALAYSIA

Perlembagaan Persekutuan adalah sebuah undang-undang bertulis yang tertinggi di Malaysia. Oleh yang demikian, setiap akta atau enakmen yang digubal mestilah tidak bertentangan dengan peruntukan di dalam Perlembagaan Persekutuan. Perkara 74(1) Perlembagaan Persekutuan memperuntukkan bahawa Parlimen mempunyai bidang kuasa dalam menggubal undang-undang berkaitan perkara yang disenaraikan di dalam Senarai Pertama dan Ketiga di dalam Jadual Kesembilan iaitu Senarai Persekutuan dan Senarai Bersama. Manakala, Badan Perundangan Negeri diberi kuasa dalam menggubal undang-undang yang disenaraikan di dalam Senarai Negeri iaitu

Senarai Kedua dan Senarai Bersama seperti yang diperuntukkan di dalam Jadual Kesembilan. Ini menunjukkan bahawa perkara berkaitan perkahwinan dan penceraian yang melibatkan orang-orang Islam adalah di bawah bidang kuasa Badan Perundangan Negeri manakala perkara berkaitan perkahwinan dan penceraian yang melibatkan orang-orang bukan Islam adalah di bawah bidang kuasa Parlimen seperti yang dinyatakan di dalam Senarai Pertama¹.

Sehubungan dengan itu, Akta Membaharui Undang-undang (Perkahwinan dan Perceraian) 1976 adalah akta yang menjelaskan perkara berkaitan perkahwinan dan penceraian bagi orang-orang bukan Islam. Menurut Akta tersebut, suatu perkahwinan adalah tidak sah menurut undang-undang sekiranya seorang lelaki berumur lapan belas tahun dan ke bawah dan enam belas tahun bagi perempuan melainkan jika ianya dibenarkan oleh Ketua Menteri atau Menteri Besar di bawah subseksyen 21(2). Peruntukan adalah seperti berikut:

Perkara 10. Tak sah perkahwinan jika salah seorang berumur di bawah had umur minimum

Mana-mana perkahwinan yang berupa sebagai diupacarakannya di Malaysia adalah tidak sah jika pada tarikh perkahwinan itu salah satu daripada pihak-pihak berumur di bawah lapan belas tahun melainkan jika, bagi seseorang perempuan yang telah genap umur enam belas tahun, pengupacaraan perkahwinan itu telah dibenarkan oleh suatu lesen yang diberi oleh Ketua Menteri di bawah subseksyen 21(2).

Peruntukan tersebut adalah terpakai dan mengikat semua negeri bagi perkara berkaitan perkahwinan dan penceraian yang melibatkan orang-orang bukan Islam. Akta tersebut jelas menyatakan bahawa sebuah perkahwinan adalah tidak sah menurut perspektif undang-undang sekiranya pihak-pihak adalah seseorang yang belum mencapai umur lapan belas tahun bagi lelaki dan enam belas tahun bagi perempuan melainkan dengan kebenaran daripada Ketua Menteri atau Menteri Besar.

Merujuk kepada orang-orang Islam, Enakmen Undang-Undang Keluarga Negeri memperuntukkan perkara berkaitan perkahwinan dan penceraian. Walaupun setiap negeri diberi bidang kuasa untuk menggubal undang-undang, namun secara umumnya had umur minimum bagi perkahwinan bagi orang-orang Islam di semua negeri adalah lapan belas tahun bagi lelaki dan enam belas tahun bagi perempuan kecuali jika Hakim Syarie telah memberi kebenarannya secara bertulis di dalam keadaan tertentu. Sebagai contoh, seksyen 8, Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Sembilan) 2003 menyatakan seperti berikut:

Seksyen 8. Umur minimum untuk perkahwinan

Tiada perkahwinan boleh diakadnikahkan di bawah Enakmen ini jika lelaki itu berumur kurang daripada lapan belas tahun atau perempuan itu berumur kurang daripada enam belas tahun kecuali jika Hakim Syarie telah memberikan kebenarannya secara bertulis dalam hal keadaan tertentu.

Sehubungan dengan itu, perkahwinan di bawah umur yang tidak mendapat kebenaran Hakim Syarie adalah suatu kesalahan dan boleh dijatuhkan hukuman tidak melebihi satu ribu ringgit atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya sekali seperti peruntukkan berikut:

Seksyen 40(2), Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Selangor) 2003:

Seseorang yang berkahwin atau berbuat sesuatu yang berupa sebagai akad nikah atau yang menjalani sesuatu cara akad nikah dengan sesiapa jua berlawanan dengan mana-mana peruntukan Bahagian II adalah melakukan suatu kesalahan dan hendaklah dihukum denda tidak melebihi satu ribu ringgit atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya denda dan penjara itu.

¹ Jadual Kesembilan, Perlembagaan Persekutuan

PERKAHWINAN KANAK-KANAK DI MALAYSIA: HAD UMUR MINIMUM DAN IMPLIKASINYA

Jadual di bawah adalah perbezaan had umur minimum untuk perkahwinan bagi orang-orang Islam dan bukan Islam di Malaysia.

	Akta Membaharui Undang-Undang (Perkahwinan dan Perceraian) 1976	Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Sembilan) 2003
Lelaki	18 tahun	18 tahun
Perempuan	16 tahun sekiranya dibenarkan oleh Ketua Menteri	16 tahun sekiranya dibenarkan oleh Hakim Syarie

Jadual 1: Had umur minimum untuk perkahwinan bagi orang-orang Islam dan bukan Islam di Malaysia.

Ini jelas menunjukkan bahawa had umur minimum untuk perkahwinan di Malaysia adalah enam belas tahun bagi perempuan dan lapan belas tahun bagi lelaki. Manakala, jadual dibawah adalah jumlah permohonan perkahwinan kanak-kanak yang beragama Islam sejak Januari 2013 hingga Disember 2017 dan jumlah perkahwinan yang telah direkodkan pada tahun 2017 mengikut agama (Abur Hamdi Usman et al., 2019).

Januari 2013 hingga Disember 2017.	
Negeri	Jumlah
Johor	440
Kedah	389
Sarawak	918
Kelantan	793
Negeri Sembilan	155
Pahang	354
Perak	266
Perlis	107
Pulau Pinang	86
Melaka	91
Sabah	793
Selangor	385
Terengganu	407
Wilayah Persekutuan	178
Jumlah Keseluruhan	5,632

Jadual 2: Jumlah permohonan perkahwinan kanak-kanak yang beragama Islam sejak Januari 2013 hingga Disember 2017

Agama	Jumlah
Agama Islam	877
Agama Bukan Islam	968
Jumlah Keseluruhan	1,845

Jadual 3 : Perkahwinan kanak-kanak yang telah direkodkan pada tahun 2017

Jesteru itu, isu berkaitan had umur minimum perkahwinan kanak-kanak di Malaysia menjadi perbincangan dan perdebatan kerana perkahwinan kanak-kanak di bawah umur lebih memberikan implikasi negatif kepada kanak-kanak mahupun perkahwinan mereka. Ini kerana perkahwinan di bawah umur melibatkan isu hak asasi termasuk isu pelanggaran terhadap hak kanak-kanak untuk menikmati zaman kanak-kanaknya dan hak terhadap pendidikan. Isu kesihatan pula melibatkan kesan perasaan tersisih kanak-kanak tersebut, depresi, jangkitan penyakit seksual dan kanser serviks, risiko semasa mengandung dan melahirkan anak dan risiko terhadap bayi yang dilahirkan oleh seorang kanak-kanak (Intan Nadia et al., 2016).

Pendapatan isirumah yang rendah, kekurangan akses dan kefahaman kepada pendidikan seksual dan kesihatan reproduktif adalah di antara faktor utama perkahwinan kanak-kanak di Malaysia) Noor Aziah Mohd Awal & Mohd Al Adib Samuri, 2018). Selain itu, sebahagian ibu bapa

yang tidak mempunyai sistem sokongan intervensi yang berkesan lebih cenderung untuk menjadikan perkahwinan sebagai jalan penyelesaian terbaik dan norma sosial menerima perkahwinan kanak-kanak di bawah sebagai pilihan. Selain itu, sebuah kajian dijalankan berkaitan faktor utama yang mendorong Hakim Syarie memberi kebenaran kepada pasangan dibawah umur untuk berkahwin adalah disebabkan masalah sosial dan faktor kesihatan (Noor Aziah Mohd Awal & Mohd Al Adib Samuri, 2018).

Amalan boleh dilihat dalam kes *Kamariah bt Ahmad lwn Nur Asmira bte Abdullah [2015] 3 SHLR 21* di mana pemohon pertama di dalam kes ini adalah ibu kepada pemohon kedua. Permohonan dilakukan bagi mendapatkan kebenaran daripada Hakim Syarie bagi perkahwinan di bawah umur berdasarkan peruntukan Seksyen 8 Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Melaka 2002. Alasan pemohon pertama dan pemohon kedua adalah bahawa pemohon kedua masih lagi tidak mencapai umur untuk dibenarkan kahwin menurut Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam. Namun, perlu diberi perhatian bahawa sebenarnya ibu pemohon tidak bersetuju untuk mengahwinkan anaknya kerana anaknya masih bersekolah lagi tetapi bakal menantu terlalu mendesak untuk berkahwin dengan pemohon kedua atas alasan kerap bersama.

Satu kajian di Kuching, Sarawak mendapati bahawa golongan remaja berpendapat bahawa berkahwin merupakan salah satu cara untuk mengelakkan berlakunya maksiat, mengurangkan kes pembuangan dan pengguguran bayi (Nor Jana et al., 2018). Namun, wujudnya segelintir kanak-kanak yang terpaksa berkahwin disebabkan memenuhi permintaan ibu bapa ataupun faktor lain yang mendesak. Sebagai contoh, laporan akhbar berkaitan kes perkahwinan di antara Nor Fazira, tiga belas tahun dan suaminya Mohd Fahmi menyatakan bahawa bapa kepada Nor Fazira iaitu Mohd Saad menjelaskan perkahwinan tersebut disebabkan anaknya telah diperkosa (Berita Awani Online, 29 November 2019). Oleh yang demikian, semua pihak perlu berganding bahu dalam menangani masalah sosial dikalangan remaja agar perkahwinan di bawah umur tidak disalahgunakan oleh masyarakat bagi menutupi kesalahan moral yang dilakukan dan menafikan hak kanak-kanak yang terpaksa menanggung beban di usia yang masih muda.

Selain itu, satu dapatan kajian menunjukkan bahawa perkahwinan di bawah umur ini merupakan salah satu faktor berlakunya nikah sindiket. Sebagai contoh, perkahwinan yang dilaporkan oleh akhbar Berita Harian bertarikh 14 Jun 2010 menyatakan perkahwinan di antara kanak-kanak perempuan dengan lelaki Lombok bagi mengelakkan prosedur yang perlu dilalui berikutan perkahwinan yang melibatkan pasangan di bawah umur (Hasnizam Hashim et al., 2019).

Sebagai contoh, kes *Che Abdul Karim Che Hamid* yang didenda oleh Mahkamah Syariah sebanyak RM900.00 di atas pertuduhan berkahwin tanpa izin dengan menikahi seorang gadis berumur sebelas tahun pada 18 Jun 2018 di Masjid Mukim Muno, Sungai Golok Narathiwat, Thailand (Mohamad Hafifi Hassim et al., 2019)

Mufti Mesir, Syeikh Shauqi Allam berpendapat bahawa isu perkahwinan kanak-kanak ini perlu dilihat kepada had umur yang telah ditentukan oleh perundangan Negara. Jika perkahwinan tersebut telah sah dan sempurna syarat nikah maka perkahwinan tersebut tidak boleh difasakhkan melainkan salah satu pihak menfailkan kes tersebut ke mahkamah Syariah. Berkenaan umur Saidatina 'Aisyah R.A semasa berkahwin dengan Rasulullah S.A.W, Mufti Mesir menyatakan bahawa ia perlu dilihat kepada suasana pada ketika itu yang mana kanak-kanak perempuan baligh pada usia yang lebih muda dan ini kadangkala tidak berlaku pada zaman ini.

Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan juga menegaskan bahawa para ulama bersetuju secara *Syarie* berkenaan perkahwinan kanak-kanak bukanlah suatu perkara sunat atau wajib serta tiada hadis yang menyatakan perkahwinan kanak-kanak itu dianjurkan. Selain itu, terdapat kajian yang menjelaskan bahawa tujuan perkahwinan kanak-kanak di Malaysia bukanlah untuk menjaga kemaslahatan dan kebajikan kanak-kanak tetapi disebabkan keterlanjuran dan keinginan untuk menutup aib atau maruah keluarga yang tercemar. Manakala, perkahwinan kanak-kanak pada zaman Rasulullah S.A.W. dan para sahabat adalah lebih kepada menjaga kemaslahatan kanak-kanak. Maka, perkahwinan kanak-kanak termasuk dalam perkara harus tetapi hukumnya tertakluk kepada ketentuan Maqasid Syariah dan Kaedah Fiqhiyyah iaitu "Menjauhi Kerosakan" (Dar' al-Mafasid) serta "Mengambil Maslahat" (Jalb al-Masalih).²

² Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia Kali Ke-106 yang bersidang pada 21 - 22 Oktober 2014

Ini menunjukkan *Maqasid* perkahwinan kanak-kanak pada masa kini kebanyakannya adalah bertentangan dengan tujuan perkahwinan kanak-kanak pada zaman Rasulullah S.A.W yang lebih bertujuan untuk menutup aib atau keterlanjuran, menyelesaikan masalah seperti kesempitan kehidupan dan keseronokan. Jika masyarakat dahulu lebih terbuka untuk berkahwin pada usia yang masih muda, namun semua anak-anak membesar dengan baik dan mendapat pendidikan. Namun kini, perkahwinan di usia yang masih muda semata-mata kerana ingin menghalalkan hubungan atau disebabkan keterlanjuran dan ingin menjaga nama keluarga (Noor Aziah, 2015).

Perkahwinan dapat memelihara keluarga dan masyarakat Islam. Namun, perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak perlu diberi perhatian dan pertimbangan yang sewajarnya sebelum dibenarkan agar perkahwinan tersebut tidak memberi kemudahan kepada kanak-kanak tersebut. Aspek keselamatan dan kebajikan kanak-kanak perlu diutamakan agar tidak berlaku penganiayaan dalam perkahwinan. Hak kanak-kanak perlu dipelihara agar tidak berlaku sebarang diskriminasi, eksploitasi, pedofilia dan perhambaan di sebalik keharusan undang-undang akan perkahwinan kanak-kanak.

PERKAHWINAN KANAK-KANAK MENURUT PERSPEKTIF SYARIAH

Fuqaha tidak menyatakan secara khusus tahap umur yang diharuskan untuk berkahwin. Namun, Islam menetapkan keadaan atau kebolehan seseorang isteri yang masih kanak-kanak untuk bersama dengan suami iaitu setelah mencapai umur akil baligh (Yusuf Hanafi, 2016).

Sehubungan dengan itu, terdapat sebahagian fuqaha yang mengharuskan *Nikah Al-Sighaar* atau perkahwinan kanak-kanak dengan melihat kepada nas Al-Quran dan As-Sunnah yang menerima perkahwinan bawah umur serta terdapat sebahagian fuqaha yang menolak perkahwinan bawah umur berdasarkan hujah-hujahnya. Ini berasaskan sebuah kaedah yang masyhur (Dr. Zulkifli Al-Bakri, 2018) :-

الْحُكْمُ عَلَى الشَّيْءِ فَرَعٌ عَنِ تَصَوُّرِهِ

Maksudnya : Memberikan hukum ke atas sesuatu perkara adalah cabang dari proses mendapatkan gambaran yang menyeluruh terhadapnya.

A) Pendapat Fuqaha yang Menerima Perkahwinan Kanak-Kanak

Perkahwinan kanak-kanak adalah dibenarkan menurut pandangan jumhur fuqaha. Hal ini kerana tidak disyaratkan untuk seseorang bersifat baligh dan berakal untuk berkahwin. Allah S.W.T berfirman di dalam surah An-Nur ayat 32:

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ

Maksudnya: Dan kawinkanlah orang-orang yang sedirian di antara kamu,

Perkataan (الأيامى) di atas adalah merujuk kepada perempuan-perempuan yang belum berkahwin, sama ada perempuan dewasa atau kanak-kanak. Selain itu, perkahwinan kanak-kanak juga dibenarkan adalah berdasarkan kepada Hadith bahawa Rasulullah S.A.W telah berkahwin dengan Saidatina 'Aisyah R.A yang ketika itu berumur enam tahun dan tinggal bersama dengan Rasulullah S.A.W ketika berumur sembilan tahun. Para sahabat seperti Ali bin Abi Talib, 'Urwah bin al-Zubair dan Abdullah Ibn Mas'ud juga mengamalkan perkahwinan ini (Dr. Wahbah Zuhaili, 1984).

Selain itu, fuqaha yang menerima perkahwinan bawah umur berpegang kepada dalil Al-Quran berkaitan tempoh iddah bagi seseorang perempuan. Allah S.W.T berfirman di dalam surah Al-Talaq, ayat 4:

وَاللَّائِي يَمْسَنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ

Maksudnya: Dan perempuan-perempuan dari kalangan kamu yang telah putus dari kedatangan haid (menopaus), jika kamu menaruh syak (terhadap tempoh iddah mereka) maka iddahnyalah tiga bulan, dan (demikian) juga iddah perempuan-perempuan yang tidak berhaid.

Berdasarkan ayat di atas, terdapat dua situasi yang menerangkan tempoh iddah bagi seorang perempuan. Merujuk ayat di atas, iddah bagi perempuan yang telah terputus haidnya atau perempuan yang tidak berhaid adalah tiga bulan. Perkataan (وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ) di dalam ayat atas merujuk kepada anak perempuan yang masih kecil iaitu As-Soghira (Al-Qurthubi, 2006).

Di dalam Tafsir As-Sofwah, perkataan (وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ) juga merujuk kepada isteri yang masih kecil atau kanak-kanak dan belum didatangi haid. Maka, tempoh iddah bagi kanak-kanak tersebut adalah selama tiga bulan (As-Shabuni, 1981). Ini menunjukkan bahawa perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak adalah dibenarkan kerana dijelaskan secara zahir di dalam ayat akan tempoh iddah bagi golongan perempuan yang tidak berhaid.

Tafsir Ibnu Kathir juga menafsirkan ayat ini dengan menjelaskan bahawa tempoh iddah bagi perempuan yang tidak berhaid yang disebabkan faktor usia yang sudah tua (*menopause*) adalah tiga bulan. Demikian juga bagi perempuan yang masih kecil, yang belum didatangi haid, maka tempoh iddahnyalah adalah sama seperti tempoh iddah perempuan yang sudah berhenti haidnya iaitu tiga bulan (Ibnu Kathir, 1999).

Walau bagaimanapun, terdapat fuqaha yang berpendapat bahawa hanya kanak-kanak perempuan sahaja yang dibenarkan untuk berkahwin sebelum mencapai umur akil baligh, manakala kanak-kanak lelaki tidak diharuskan berkahwin sehinggalah mencapai tahap umur akil baligh. Jika terdapat perkahwinan di antara kanak-kanak lelaki, maka perkahwinan tersebut adalah terbatal (Ibn Hazm, 2003).

Oleh yang demikian, fuqaha yang menerima perkahwinan kanak-kanak adalah berdasarkan kepada zahir ayat yang menerangkan tentang iddah perempuan yang tidak didatangi haid dan ianya merujuk kepada kanak-kanak perempuan yang telah berkahwin.

Sehubungan dengan itu, Imam al-Syafi'e meletakkan syarat-syarat khusus yang bagi perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak perempuan atau wanita yang sudah baligh dan berakal dan dikahwinkan oleh wali mujbir secara ijbār atau tanpa keizinan pihak perempuan iaitu:

- a) Tidak wujud permusuhan yang jelas di antara wali mujbir dengan anak walinya;
- b) Dikahwinkan dengan pasangan yang setara atau sekuflu dengannya;
- c) Perkahwinan adalah dengan mahar *mithil*;
- d) Mahar *mithil* adalah dibayar dengan bentuk nilai mata wang yang diterima oleh negara berkenaan;
- e) Pihak suami mampu untuk membayar mahar *mithil* iaitu tidak secara tangguh atau hutang;
- f) Pihak lelaki yang dikahwininya tidak mempunyai kemudharatan untuk bersama dengannya seperti buta atau tua;
- g) Perempuan yang dikahwini adalah belum layak untuk diwajibkan mengerjakan ibadah haji kerana kewajipannya mungkin perlu ditangguhkan disebabkan perkahwinan.

B) Pendapat Fuqaha yang Menolak Perkahwinan Kanak-Kanak

Terdapat juga sebahagian fuqaha yang menolak perkahwinan kanak-kanak. Inilah pendapat yang dipegang oleh Ibn Syubrumah dan juga Abu Bakr Al-Asam (Dr. Zulkifli Al-Bakri, 2018). Mereka berpendapat bahawa perkahwinan yang melibatkan seseorang yang belum mencapai umur akil baligh sama ada lelaki dan perempuan adalah tidak diharuskan.

Hadith bahawa Rasulullah S.A.W telah berkahwin dengan Saidatina 'Aisyah R.A yang berumur enam tahun dan tinggal bersama dengan Rasulullah S.A.W ketika berumur sembilan tahun adalah dikhususkan kepada Rasulullah S.A.W sahaja dan tidak kepada umatnya seperti hukum yang membenarkan Nabi Muhammad S.A.W berpoligami melebihi daripada empat orang hanya dikhususkan kepada baginda sahaja (Ibn Hazm, 2003).

Selain itu, Allah S.W.T berfirman di dalam surah An-Nisa ayat 6:

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ

Maksudnya: Dan ujilah anak-anak yatim sampai mereka mencapai usia nikah. Apabila kalian menemukan kecerdasannya maka serahkanlah harta-harta itu kepada mereka.

Tafsir Al-Jalalain menafsirkan ayat ini dengan menjelaskan bahawa *بَلَغُوا النِّكَاحَ* di dalam ayat di atas adalah dengan cukup umur atau بالاحتلام iaitu didatangi haid bagi perempuan atau keluar air mani bagi lelaki (Al-Mahalli, 2003).

Menurut Ibn Syubrumah dan Abu Bakr Al-Asam, sekiranya perkahwinan kanak-kanak diharuskan, tidak kebaikan ke atas mereka kerana kanak-kanak seorang kanak-kanak memerlukan kepada penjaga kepada dirinya dan tiada keperluan ke atasnya sebuah perkahwinan kerana sebuah perkahwinan adalah bertujuan untuk mengadakan *mu'asyarah* iaitu pergaulan dan menghasilkan keturunan (Khairul Umam, 2012).

Oleh yang demikian, fuqaha yang berpandangan bahawa perkahwinan kanak-kanak adalah tidak diharuskan kerana tujuan perkahwinan ini tidak dapat dicapai melalui perkahwinan kanak-kanak. Bahkan ianya boleh mendatangkan kemudaratan kepada diri kanak-kanak. Ini menunjukkan bahawa kanak-kanak adalah golongan yang masih belum boleh dipertanggungjawabkan ke atas dirinya secara keseluruhan. Sekiranya perkahwinan kanak-kanak itu diterima, maka wajah dilalah ayat di atas ini tidak membawa sebarang makna kerana kanak-kanak tersebut dilihat boleh dipertanggungjawabkan ke atas dirinya dan tidak memerlukan kepada penjaga bagi hartanya (Dr. Zulkifli Al-Bakri, 2018).

KEDUDUKAN PERKAHWINAN BAWAH UMUR DI DALAM MATLAMAT PEMBANGUNAN MAMPAN (SDGs)

Melihat kepada agenda kelestarian serta revolusi industri keempat, satu gerak kerja dikenali sebagai Sustainable Development Goals (SDGs) dilaksanakan oleh PBB pada tahun 2016 sehingga tahun 2030. Salah satu isu yang digariskan di dalam Matlamat Pembangunan Mampan (SDGs) adalah perkahwinan kanak-kanak. Merujuk kepada Matlamat 5 SDGs, perkahwinan kanak-kanak adalah suatu amalan yang ditolak dan perlu dihapuskan kerana Matlamat 5 memperjuangkan kesaksamaan gender yang memberikan hak dan peluang yang sama rata serta menguatkan gender wanita. Di antara matlamat yang dibawa adalah menghapuskan semua bentuk keganasan terhadap semua wanita dan kanak-kanak perempuan termasuk pemerdagangan dan jenis eksploitasi seksual serta semua amalan berbahaya seperti perkahwinan kanak-kanak (United Nations, 25 September 2015).

Perkahwinan di bawah umur dianggap sebagai amalan berbahaya dan mendatangkan kemudaratan kepada diri kanak-kanak bahkan juga kepada institusi kekeluargaan dan pembangunan negara. Kanak-kanak adalah aset kepada negara yang perlu diberi peluang dan ruang dalam meningkatkan perkembangan diri melalui pendidikan dan peluang membuat pilihan dan keputusan akan kehidupannya apabila dewasa kelak (Zanariah Noor, 2013). Oleh yang demikian, perkahwinan di bawah umur dilihat sebagai suatu amalan tradisi yang kurang praktikal untuk diamalkan oleh masyarakat kini sejajar dengan perbezaan pemikiran serta budaya dan gaya hidup.

Meskipun 158 negara telah menetapkan peruntukan akan had umur minimum perkahwinan kepada lapan belas tahun, peruntukkan tersebut tidak dikuatkuasakan secara menyeluruh. Kebanyakan negara-negara Asia dan Sub Saharan Afrika masih mempunyai peratusan yang tinggi berkaitan perkahwinan kanak-kanak (Tahera Ahmed, 2015). Menurut Penyata Rasmi Parlimen Dewan Negara pada 27 Ogos 2018, pihak kerajaan perlu mengambil langkah-langkah yang produktif mengenai perkahwinan kanak-kanak. Berdasarkan kepada tinjauan ringkas yang dijalankan oleh UNICEF pada tahun 2018 berhubung dengan perkahwinan kanak-kanak, fokus yang perlu diutamakan adalah meningkatkan kesedaran kepada ibu bapa dan masyarakat terhadap impak negatif akan perkahwinan kanak-kanak. Perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak telah menafikan hak kesihatan, hak pendidikan, hak keselamatan dan perkembangan diri mereka. Isu berkaitan perkahwinan kanak-kanak turut diperbahaskan di peringkat Parlimen pada tahun 2018 namun masih tidak mempunyai perubahan atau penambahbaikan akan peruntukan mengenai had umur minimum perkahwinan secara bertulis oleh pihak Kerajaan Persekutuan dan Negeri. Secara kesimpulannya, Sustainable Development Goals

(SDGs) yang dirangka oleh PBB jelas tidak menyokong perkahwinan kanak-kanak kerana menafikan hak dan kebebasan kanak-kanak. Ini kerana kebanyakan kajian akademik jelas menunjukkan kemudaran perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak terutamanya dari sudut kesihatan. Analisis dengan jelas menunjukkan bahawa wanita yang berkahwin pada sekitar umur tujuh belas tahun dan ke bawah mempunyai risiko yang tidak baik kepada kesihatan ibu dan bayi (Ravi Prakash et al., 2011)

IMPLIKASI PERKAHWINAN KANAK KANAK DARI SUDUT HAK PENDIDIKAN DAN HAK KESIHATAN

Perkahwinan adalah suatu ibadah dan tuntutan di dalam Islam. Setiap pasangan yang telah berkahwin perlu memikul amanah dan tanggungjawab yang besar sebagai seorang suami dan isteri. Terdapat beberapa perkara yang membatasi kehidupan seseorang suami dan isteri setelah mengikat tali perkahwinan. Namun, perkahwinan di bawah umur dilihat sebagai suatu bentuk penganiayaan terhadap diri kanak-kanak. Hal ini kerana terdapat beberapa penindasan terhadap hak kanak-kanak yang sewajarnya diperoleh dan dinikmati oleh setiap kanak-kanak. Terdapat dua hak yang menjadi perbincangan utama iaitu hak kesihatan dan hak pendidikan kanak-kanak.

1) Hak Kesihatan

Perkahwinan kanak-kanak di bawah umur menjadi perbincangan di kalangan pelbagai pihak kerana kerisauan terhadap pasangan yang berkahwin di usia yang masih muda dilihat masih mentah dan pemikiran yang belum matang. Merujuk kepada Konvensyen mengenai Hak Kanak-Kanak dan telah diterima pakai oleh Perhimpunan Agung Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) pada 20 November 1989 bahawa negara-negara PBB hendaklah mengambil langkah yang efektif dan sewajarnya dengan tujuan untuk menghapuskan amalan tradisional yang memberi kesan negatif dan kemudaran kepada kesihatan kanak-kanak.

Justeru itu, perkahwinan di bawah umur boleh dikategorikan sebagai amalan tradisional yang memberi kemudaran kepada kesihatan kanak-kanak (Hasnizam Hashim, etl. 2019). Hal ini kerana, perkahwinan kanak-kanak boleh mendatangkan kemudaran kepada kesihatan fizikal kanak-kanak perempuan yang berkahwin dan hamil pada usia yang masih muda. Selain daripada itu, ianya turut memberi kesan terhadap emosi, sosial, kesihatan mental, dan rohani kanak-kanak terbabit. Kanak-kanak perempuan juga mempunyai risiko dua kali ganda untuk mengalami komplikasi keguguran sehingga meninggal dunia ketika melahirkan anak berbanding wanita yang berusia 20 tahun dan ke atas (Hanisah A Abd Rashid & Hasnah Ali, 2015).

Satu kajian dijalankan oleh *International Center for Research on Women (ICRW)* mendapati bahawa kanak-kanak perempuan di bawah usia 15 tahun adalah lima kali ganda cenderung kepada kematian ketika peringkat kehamilan atau bersalin daripada wanita berumur 20 tahun dan ke atas. Selain itu, wanita yang berumur 18 tahun dan ke bawah juga mempunyai risiko yang lebih tinggi untuk mengalami keguguran berbanding wanita berumur 20 tahun dan ke atas. Ini kerana wanita berumur 18 tahun dan ke bawah belum mencapai tahap kematangan rahim secara sepenuhnya. Selain itu, golongan wanita yang berkahwin di usia muda juga lebih berisiko untuk dijangkiti STDs, HIV atau HPV (Noor Aziah Mohd Awal & Mohd Al Adib Samuri, 2018). Kajian daripada *UNICEF Innocent Research Center* juga menyatakan bahawa golongan wanita yang berkahwin pada usia muda lebih berisiko untuk dijangkiti HIV dan berisiko untuk mengalami keguguran, menyebabkan kematian atau berlaku permasalahan ketika bersalin di atas faktor rahim yang masih lemah. Masalah kesihatan yang dikaitkan tidak hanya mempengaruhi ibu yang hamil tetapi juga memberi risiko kepada anak yang bakal dilahirkan. Kajian menunjukkan bahawa bayi yang dilahirkan juga berkemungkinan lebih tinggi untuk tidak dapat diselamatkan atau menyebabkan kematian pada bayi tersebut. Sekiranya ibunya berusia 18 tahun dan kebawah, 60 peratus kehamilan tersebut akan menyebabkan kematian pada bayi berbanding ibu yang berusia 19 tahun dan ke atas (*UNICEF Innocenti Research Center*, 2001).

Di dalam kitab *Nizam Al-Usrah fi Al-Islam* ada menyatakan bahawa Islam tidak menggalakkan perkahwinan diantara remaja lelaki dengan perempuan yang amat tua. Begitu juga sebaliknya, wanita yang muda dengan pasangan lelaki yang amat tua. Ini bertujuan bagi menjaga kemaslahatan kedua-dua dari sudut hubungan kelamin. Zuruf dan 'uruf pada masa kini amat berbeza dengan masa dahulu (Muhammad Uqlah, 2002). Maka, perbandingan di antara perkahwinan kanak-

kanak pada zaman dahulu dengan pada masa kini amatlah tidak sesuai melihat kepada perbezaan gaya hidup, perkembangan sosiobudaya dan sosioekonomi serta pemikiran.

Kesimpulannya, pelbagai kajian akademik menunjukkan bahawa wanita yang berusia dua puluh tahun dan ke bawah adalah golongan yang berisiko untuk mengalami keguguran serta dijangkiti penyakit berkaitan rahim seperti STDs, HIV atau HPV. Selain itu, sekiranya perkahwinan dengan tidak bertujuan untuk mendapatkan zuriat, maka ianya amat bertentangan dengan *Maqasid* nikah kerana sebuah perkahwinan adalah bertujuan untuk mengadakan *mu'asyarah* iaitu pergaulan, menghasilkan keturunan dan zuriat serta memberi ketenangan pada jiwa. Namun, kajian menunjukkan bahawa golongan perempuan yang mengandung di usia yang masih muda memberi risiko kepada kesihatan mereka. Hal ini jelas menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak memberi penindasan dari sudut hak kesihatan kanak-kanak.

2) Hak Pendidikan

Peredaran dan perkembangan zaman, pemikiran dan persekitaran mempengaruhi norma masyarakat. Meskipun sesetengah ahli masyarakat beranggapan perkahwinan kanak-kanak bukanlah suatu isu yang perlu dibincangkan kerana sosiobudaya dan agama tidak melarang akan perkahwinan kanak-kanak, namun kebanyakan kajian menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak membataskan hak pendidikan yang sewajarnya diperoleh dan dinikmati oleh kanak-kanak. Perkahwinan kebiasaannya menyekat peluang untuk kanak-kanak kembali ke sekolah, menyambung pelajar ke peringkat yang lebih tinggi dan mengembangkan kehidupan.

Pendidikan adalah suatu hak yang perlu diberikan kepada semua lapisan masyarakat, tidak membezakan pangkat, darjat, kaum ataupun agama. Ianya selaras dengan matlamat *Education for All* (EFA) iaitu suatu gerakan yang diketuai oleh UNESCO yang bertujuan untuk memenuhi keperluan pembelajaran semua kanak-kanak, remaja dan dewasa. Meskipun tiada statistik secara jelas menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak menyekat peluang pendidikan mereka, namun terdapat kajian akademik yang menunjukkan bahawa sebahagian kanak-kanak yang telah berkahwin terpaksa berhenti belajar atau tidak dapat meneruskan pengajian ke peringkat yang lebih tinggi dia atas pelbagai faktor. Selain itu, kebanyakan penulisan akademik juga bersetuju bahawa perkahwinan kanak-kanak membataskan hak pendidikan yang sewajarnya diperoleh oleh kanak-kanak.

Satu kajian telah dilakukan terhadap golongan kanak-kanak yang telah berkahwin di Kelantan. Dapatan kajian menunjukkan sebahagian daripada mereka yang berkahwin di bawah umur tidak dapat meneruskan pendidikan ke peringkat yang lebih tinggi dan ada sebahagian yang lain tidak menamatkan pendidikan di peringkat sekolah menengah di atas faktor kemiskinan. Meskipun kajian yang dilakukan adalah untuk mengenal pasti faktor yang menyebabkan seorang kanak-kanak berkahwin di usia yang masih muda dan hasil kajian ini menunjukkan bahawa faktor utama perkahwinan kanak-kanak adalah kemiskinan ibu bapa (Ayako Kohno, etl. 2019).

Perkahwinan bukanlah penyelesaian terhadap faktor kemiskinan yang dihadapi. Malahan, kanak-kanak perempuan lebih cenderung untuk menamatkan pendidikan setelah berkahwin dan menyekat peluang mereka untuk mendapatkan pendidikan yang lebih baik, pekerjaan dan taraf hidup yang lebih tinggi (Ooi Kok Hin, 2017). Memetik kata-kata daripada Dr. Amjad Rabi, Timbalan Perwakilan UNICEF Malaysia berkaitan perkahwinan kanak-kanak, beliau berkata bahawa perkahwinan kanak-kanak sering bererti menamatkan pendidikan untuk kanak-kanak perempuan. Hal ini kerana kebanyakan kanak-kanak perempuan yang telah berkahwin tidak mempunyai akses kepada pendidikan, kurang diberi peluang pendidikan dan sebahagian mereka akan bekerja dalam pekerjaan yang memberikan pendapatan yang sedikit (The Strait Times Online, 2018).

Kesimpulannya, pendidikan yang sempurna adalah suatu hak yang perlu dinikmati oleh setiap lapisan masyarakat dan tiada perkara yang difikirkan relevan untuk menyekat hak pendidikan seseorang. Kajian menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak menyekat hak pendidikan terutama bagi golongan kanak-kanak perempuan. Hal ini kerana, berkahwin dan mempunyai anak pada usia yang masih muda menjadikan mereka sukar untuk membahagikan masa dan keperluan kehidupan. Maka, kanak-kanak tersebut terpaksa mengakhiri zaman pendidikan lebih awal berbanding rakan-rakan yang lain. Sedangkan, perkahwinan bukanlah suatu penghalang bagi seseorang untuk mencapai kemahuan dan kehendak peribadi sekiranya perkahwinan tersebut diletakkan pada waktu dan masa yang sesuai.

CADANGAN

Perkahwinan kanak-kanak adalah tidak wajar dilihat dari satu sudut pandang yang negatif kerana sebuah perkahwinan adalah sebuah ibadah yang dituntut dan pasti mendatangkan manfaat dan kebaikan kepada setiap manusia. Namun, perkembangan sosiobudaya, kemajuan teknologi, perubahan pemikiran dan gaya hidup menjadikan perkahwinan kanak-kanak menjadi perbincangan dan perdebatan pelbagai pihak kerana memikirkan kesan dan akibat yang seringkali diterima oleh kanak-kanak terutamanya kanak-kanak perempuan. Oleh yang demikian, kajian ini mencadangkan beberapa langkah yang perlu diambil perhatian oleh pelbagai pihak demi menangani impak negatif akan perkahwinan kanak-kanak di Malaysia.

1) **Pemurnian peruntukan di dalam Akta dan Enakmen berkenaan perkahwinan kanak-kanak dengan memperuntukkan secara jelas dan spesifik keadaan, situasi atau faktor yang membenarkan perkahwinan tersebut**

Di Malaysia, Akta Membaharui Undang-undang (Perkahwinan dan Perceraian) 1976 dan Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam setiap negeri merupakan undang-undang yang menjadi garis panduan dalam setiap perkara yang melibatkan perkahwinan. Justeru itu, keadaan, situasi atau faktor yang membenarkan perkahwinan kanak-kanak secara jelas dan spesifik perlu dinyatakan dan diperuntukkan di dalam akta atau enakmen agar keseragaman dan kelelasan hujah Hakim Syarie atau Ketua Menteri dalam memberikan kebenaran terhadap perkahwinan tersebut. Lambakkan permohonan terhadap perkahwinan kanak-kanak di atas faktor tiada peruntukan secara spesifik atau penanda aras yang membenarkan perkahwinan kanak-kanak di Malaysia.

Hal ini kerana, peruntukkan yang jelas di dalam sebuah akta atau enakmen akan memberi garis panduan kepada Hakim dalam membenarkan perkahwinan kanak-kanak dan memberi kefahaman yang jelas kepada masyarakat khususnya berkaitan perkahwinan kanak-kanak. Melihat dari perspektif *Siyasah Syar'iyah*, kerajaan perlu memberikan garis panduan yang lebih jelas terhadap perkara ini kerana perkahwinan kanak-kanak boleh dilihat dan ditafsirkan dari sudut *Maqasid Syariah, Maslahah Mursalah dan Sadd Az-Zari'ah* kerana perkahwinan kanak-kanak boleh mendatangkan kesan positif dan negatif kepada diri kanak-kanak, institusi kekeluargaan dan pembangunan negara. Maka, pihak-pihak berkuasa mempunyai bidangkuasa untuk menambahbaik dan memurnikan peruntukan yang sedia dan memastikan pelaksanaannya dijalankan mengikut prosedur.

Selain itu, peruntukan yang jelas di dalam Akta dan Enakmen berkaitan perkahwinan kanak-kanak amatlah penting agar tiada penindasan yang berlaku kepada diri kanak-kanak dan kebenaran yang diberikan adalah tidak bertentangan dengan hukum syarak kerana pelbagai faktor yang mendorong kepada perkahwinan kanak-kanak seperti keterlanjuran, paksaan keluarga, faktor ekonomi dan persekitaran. Penambahbaikan dan pemurniaan undang-undang dari semasa ke semasa adalah amat penting demi menjaga kemaslahatan dan hak kanak-kanak. Ibn al-Qayyim menyebut di dalam kitab *I'laam Al-Muwaqqi'* :

أَنَّ الْفَتْوَى تَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ وَالْعَوَائِدِ وَالْأَحْوَالِ

Maksudnya: Sesungguhnya fatwa itu berbeza dengan berbezanya masa, tempat, adat setempat, dan juga keadaan tertentu

2) **Meningkatkan kesedaran masyarakat tentang perkahwinan kanak-kanak melalui pendidikan**

Perkahwinan dianggap sebagai suatu jalan penyelesaian masalah bagi segelintir masyarakat. Selain itu, keindahan yang sering dipertontonkan oleh sebahagian masyarakat di media sosial dan kaca television memberikan persepsi positif kepada kanak-kanak atau golongan remaja untuk berkahwin di usia yang masih muda tanpa memikirkan tanggungjawab yang perlu digalas serta cabaran dan dugaan yang perlu ditempuhi. Realitinya, perkahwinan kanak-kanak begitu meluas dalam kalangan masyarakat melayu sebelum tahun 1930an adalah disebabkan faktor ekonomi yang

memerlukan kepada tenaga kerja tambahan dan menantu lelaki dianggap boleh megurangkan bebanan tersebut (Niamah Hj Ismail Umar, 1998).

Pendidikan adalah medium terbaik dalam meningkatkan kesedaran kepada semua lapisan masyarakat tentang kesan perkahwinan kanak-kanak dari sudut kesihatan, pendidikan, keselamatan dan lain-lain. Tidak dinafikan terdapat kesan positif akan perkahwinan kanak-kanak namun kajian lebih menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak pada masa kini lebih memberikan kesan negatif kepada diri kanak-kanak dan institusi kekeluargaan. Perbezaan dan perkembangan gaya hidup dan aliran pemikiran menyebabkan kesan negatif melebihi daripada kesan positif.

Maka, pihak kerajaan perlu mengambil langkah yang lebih pro-aktif dalam meningkatkan kesedaran tentang perkahwinan kanak-kanak agar keperluan dan hak kanak-kanak tidak dibatasi dan berlaku penganiayaan terhadap hak kanak-kanak terutama dari sudut hak kesihatan dan pendidikan. Fadhullah Suhaimi adalah di antara tokoh awal yang membangkitkan isu kahwin muda dan berpendapat bahawa ibu bapa yang dewasa lebih mampu mengelakkan kemudaratan terutama dari sudut kesihatan ibu dan bayi bahkan kebaikan yang lebih menyeluruh terhadap institusi kekeluargaan (Niamah Hj. Ismail Umar, 1998).

Aktiviti dan program peningkatan kesedaran perlu dilakukan di peringkat sekolah dan masyarakat agar semua pihak cakna dan faham tentang isu, realiti setempat dan keadaan persekitaran. Pendidikan boleh dilaksanakan secara formal di sekolah dan secara tidak formal seperti kempen dan penyebaran maklumat di atas talian media massa seperti radio dan television.

Meningkatkan kesedaran tentang perkahwinan kanak-kanak amatlah penting agar kanak-kanak yang berkahwin di usia yang masih muda faham dan mengetahui akan hak-hak yang sepatutnya dinikmati meskipun telah berkahwin seperti hak pendidikan dan hak keselamatan. Ibu bapa juga harus faham dan cakna dengan isu ini kerana ibu bapa adalah pihak utama yang dapat membanteras gejala negatif seperti masalah sosial dan akhlak kanak-kanak agar perkahwinan bukanlah sebagai satu medium penyelesaian bagi masalah sosial kanak-kanak seperti keterlanjuran atau menutup aib keluarga.

3) Menaikkan had umur minimum perkahwinan di Malaysia

Secara umumnya, had umur minimum bagi perkahwinan adalah lapan belas tahun bagi lelaki dan enam belas tahun bagi perempuan. Namun, terdapat kajian yang menunjukkan bahawa had umur minimum yang diperuntukkan di dalam Akta dan Enakmen adalah masih rendah. Meskipun segelintir masyarakat berpendapat bahawa kanak-kanak pada masa kini lebih matang dari perkembangan minda dan fizikal, namun ianya tidak wajar dijadikan penanda aras yang membolehkan perkahwinan kanak-kanak diterima secara sepenuhnya kerana faktor kesihatan dan pendidikan kanak-kanak perlu dititikberatkan.

Terdapat banyak kajian akademik yang menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak memberi kemudahan kepada kesihatan kanak-kanak. Selain itu, kebanyakan perkahwinan menyekat peluang pendidikan kanak-kanak khususnya kanak-kanak perempuan untuk menamatkan pendidikan di peringkat sekolah menengah atau menyambung pelajaran ke peringkat yang lebih tinggi di atas faktor komitmen dan tanggungjawab kepada keluarga. Menaikkan had umur minimum perkahwinan di Malaysia juga turut diutarakan oleh Bekas Timbalan Perdana Menteri, Dr Wan Azizah binti Wan Ismail. Beliau berkata bahawa draf pindaan Akta Undang-Undang Keluarga Islam 1984 (Akta 303) sedang disediakan bagi menetapkan umur minimum perkahwinan bagi wanita kepada 18 tahun dan memerlukan kepada persetujuan Badan Perundangan Negeri (Dewan Negara, 2018).

Menaikkan had umur minimum perkahwinan di Malaysia adalah bertujuan bagi memberi hak utama kanak-kanak iaitu hak pendidikan dan agar kanak-kanak tidak dibebani dengan masalah kesihatan di usia yang masih muda dan dilengkapi dengan pendidikan yang sempurna kerana mereka adalah penggerak utama bagi kemajuan negara.

Kesimpulannya, kerajaan berkuasa untuk menetapkan had umur minimum perkahwinan kerana ia adalah isu di bawah *Taqyid Al-Mubah* bagi menegakkan keadilan terhadap kanak-kanak namun bukanlah bertujuan untuk mengharamkan apa yang Allah SWT halalkan (Zulkifli-Al Bakri, 2018).

KESIMPULAN

Perkahwinan adalah suatu ibadah yang disyariatkan oleh Allah dan diwarnai dengan pelbagai hikmah dan kebaikan untuk umat manusia. Perkahwinan khususnya melibatkan pasangan kanak-kanak bukanlah suatu perkara yang bertentangan dengan Syarak. Tiada dalil daripada Al-Quran dan As-Sunnah secara jelas tidak membenarkan perkahwinan kanak-kanak bahkan, terdapat hujah fuqaha yang menerima perkahwinan kanak-kanak. Meskipun perkahwinan di bawah umur menjadi kebiasaan bagi masyarakat dahulu, perlu difahami bahawa perkembangan sosioekonomi dan sosiobudaya, perbezaan gaya hidup dan aliran pemikiran memberikan kesan yang berbeza bagi kanak-kanak pada masa kini. Kemajuan sains dan teknologi adalah searus dengan perkembangan zaman. Maka, kajian akademik yang menunjukkan bahawa perkahwinan kanak-kanak memberikan kemudahan kepada diri kanak-kanak terutama dari sudut kesihatan. Perkahwinan kanak-kanak bukanlah perkara *tsawabit* iaitu perkara yang tidak berubah hukumnya seperti akidah dan solat. Bahkan ia adalah perkara *al-mutaghayyirat* iaitu perkara *furuk* (cabang) yang boleh berubah dengan mengambil kira situasi semasa dan setempat (Dr. Zulkifli Al-Bakri, 2018)

Justeru itu, had umur perkahwinan kanak-kanak boleh ditetapkan oleh pemimpin di atas rasional dan kebijaksanaannya dengan merujuk pandangan para dan menetapkan suatu keputusan yang difikirkan lebih mendatangkan kebaikan dan masalah kepada rakyat. Maka, penambahbaikan dan pemurnian Akta dan Enakmen Negeri-Negeri berkenaan perkahwinan kanak-kanak amatlah penting agar ianya kekal relevan dari semasa ke semasa dengan melihat kepada kesesuaian zaman dan gaya hidup masyarakat. Usaha murni ini sedikit sebanyak dapat membanteras pihak-pihak yang mengambil kesempatan atau membataskan hak kanak-kanak di dalam bentuk perkahwinan. Perkahwinan juga adalah tidak wajar menjadi penyelesaian bagi masalah sosial dan akhlak masyarakat. Bahkan, pendidikan yang sempurna di peringkat kanak-kanak dapat membina generasi dan institusi keluarga yang lebih baik.

RUJUKAN

- Abdul Karim bin Mohammad Ali Al Namlah. (2000). *Jami' Lilmasail Usul Fiqh Wa Tadbiqiha Ala Mazahib Ar Rajih*. Riyadh: Maktabah Ar Rashd. pp. 53
- Abdul Rahman Al-Jaziri. (2003). *Kitab Al-Fiqh Ala Mazahib Al-Arba'ah*. Beirut: Dar Al-Kutub Al-Ilmiah. Vol. 2, pp. 314-315
- Abu Mohammad Ali Ibn Ahmad Ibn Saeed Ibn Hazm al-Andalusi & Imam Al-Jalil Al-Muhaddis Al-Fiqh Al-Usul. Tahqiq: Dr. Abdul Ghaffar Sulaiman Al-Bundari. 1435H/2003. Al-Muhalla Bil-Athar. Beirut. Dar Al-Kitab Al-Ilmiah, Vol 9 pp. 39-44.
- Abur Hamdi Usman, M. N. (2019). Analisis Isu Pedofulia Menurut Hadis Nabi Berkaitan Perkahwinan. *4th International Muzakarah & Mu'tamar on Hadith*. pp. 28.
- Ali bin Ahmad bin Sa'ed bin Hazm Andulusi Abu Muhammad Tahqiq AbdulGhuffar Sulaiman Al-Bandari. 1425H/2003. *Al-Muhalli Bil Athaar*. Beirut, Lubnan. Dar Kitab Al-Ilmiah. Vol. 9. pp. 38-39.
- Al-Qurtubi, Abi Abdullah Muhammad bin Ahmad bin Abi Bakr. Tahqiq: Abdullah bin Abdul Muhsin At-Turki. 1427H/2006. *Tafsir Al-Jami' Lil-Ahkam Al-Quran*. Muassat Ar-Risalah. Vol. 11. pp. 51.
- Al-Shawkani, Muhammad bin 'Ali bin Muhammad. 1350H/1996. *Nayl al-Awta*. Al-Qahirah. Dar Al-Afkar. Vol. 5. pp. 120.
- 'Arabi Mohammad Idrisi. (2008). *Ahkam Syahadah As-Sighaar Fi Al-Fiqh Al-Islami Wa Qanun Al-Wadie*. Riyadh: Jamiah Naaif Al-Arabiah Lil Ulum Al-Amaniah . pp. 46

- Ayako Kohno, Maznah Dahlui, Nik Daliana Nik Farid, Siti Hawa Ali & Takeo Nakayama. 2019. "In-Depth Examination Of Issues Surrounding the Reasons for Child Marriage in Kelantan, Malaysia: A Qualitative Study". *BMJ Open* 2019. pp. 5-6.
- Danial Ariff Shaari. 25 Februari 2019. "Teliti Isu Kahwin Bawah Umur". *Sinar Harian Online*. 12 Februari. p. 1.
- Dewan Negara. 27 ogos 2018. *Penyata Rasmi Parlimen*. Parlimen Keempat Belas, Penggal Pertama, Mesyuarat Pertama. pp. 3-4.
- Dr. Wahbah Al-Zuhaili. 1404H/1984. *Fiqh Al-Islami Wa Adillatuhu*. Damsyik. Dar-Fikri. Vol 7. pp. 180-182
- Dr. Zulkifli Al-Bakri. 16 Julai 2018. "Bayan Linnas Siri Ke-141 : Perkahwinan Kanak-Kanak Mengikut Perspektif Syariah". *Laman Web Rasmi Mufti Wilayah Persekutuan*. <<https://muftiwp.gov.my/artikel/bayan-linnas/2512-bayan-linnas-siri-ke-141-perkahwinan-kanak-kanak-mengikut-perspektif-syariah>>.
- Hanisah A Abd Rashid & Prof Madya Hasnah Ali. 2015. "Apakah Ada Kaitan Kahwin Di Usia Muda Dengan Kesihatan?". *Buletin Persatuan Wanita UKM*. Universiti Kebangsaan Malaysia. pp. 16-17.
- Hasnizam Hashim, Intan Nadia Ghulam Khan, Haliza A. Shukor & Nabilah Yusof. 2019. "Perkahwinan Bawah Umur Menurut Perspektif Undang-Undang Jenayah Islam Dan Undang-Undang Sivil Di Malaysia". *5th Muzakarah Fiqh & International Fiqh Conference (MFIFC 2019)*. pp. 101-102
- Ibn Kathir, Abul Fida'Isma'il Bin Umar bin Katsir Al-Qurasyi Ad-Dimasyqi. Tahqiq: Sami bin Muhammad As-Salamah. 1420H/1999. *Tafsir Al-Quran Al'Azim*. Dar Thibah Lilnasyar Wa Al-Tauzi. Vol 8. pp. 149.
- Ibn Manzur, Muhammad Ibn Mukarram. 1990. *Lisan al-'Arab*. Beirut: Dar Sadir. Vol 4. pp. 458.
- Intan Nadia Ghulam Khan, Hasnizam Hashim, Haliza A. Shukor, Nabilah Yusof. 2012. *Nikah Sindiket di Malaysia*. Nilai: Penerbit USIM.
- Intan Nadia Ghulam Khan, Hasnizam Hashim, Haliza A. Shukor, Nabilah Yusof. 2016. *Fenomena Nikah Sindiket: Satu Huraian Awal*. Nilai: Penerbit USIM.
- Jalaluddin Al-Mahalli, Jalaluddin As-Suyuti. 1423H/2003. *Tafsir Al-Jalalain Al-Maisir*. Vol 1. pp. 77.
- Khadijah Alavi, Salina Nen, Fauziah Ibrahim, Noremy Md. Akhir, Mohd Suhaimi Mohamad & Noorhasliza Mohd Nordin. 2012. "Hamil Luar Nikah dalam Kalangan Remaja". *Journal of Social Science and Humanities*. Vol 7. April. pp. 132.
- Khairul Umam. 2012. "Ijtihad Ibn Hazm dan Abi Hanfiah fi Hukm Niha As-Sighaar". *Wizarah As-Syuun Addiniyah*. pp. 132
- Mohamad Haji Alias. 1988. "Pembinaan dan Pemilihan Model Respon Penawaran Pengeluar Getah Asli". *Jurnal Ekonomi Malaysia*. Vol. 18. October. pp. 3-25.
- Muhammad Ali As-Shabuni. 1403H/1981. *Sofwah At-Tafasir*. Beirut. Dar-Quran Al-Karim. Vol 3. pp. 401.
- Mohamad Hafifi Hassim, Muhamad Abral Abu Bakar & Nur Zulfah Md Abdul Salam. 2019. Spektrum Perkahwinan Kanak-Kanak Di Malaysia: Kajian Perbandingan Antara Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri, Akta Memperbaharui Undang-Undang

- (Perkahwinan Dan Penceraian) 1976 Dan Konvensyen Antarabangsa. *e-Jurnal Penyelidikan Dan Inovasi*. pp. 33.
- Munirah A Sani. 29 November 2013. "Kahwin Kerana Telah Diperkosa, Kata Bapa Remaja Cerai Talak Tiga". *Berita Awani Online*, 19 Februari. pp. 1.
- Muhammad 'Uqlah. (2002). *Nizam Al-Usrah Fi Islam*. Umman: Maktabah Ar-Risalah Al-Hadithah. pp. 16
- nn. 1 Julai 2018. "Child Marriage Not Solution To Social Problems In Malaysia, Say Civil Organisations". *The Strait Times Online*. < <https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/child-marriage-not-solution-to-social-problems-in-malaysia-say-civil-organisations>>
- Nor Jana Saim, Suini Anak Lejem, Fatimah Abdullah & Noremy Md Akhir. 2018. "Perkahwinan Remaja: Satu Kajian di Kuching, Sarawak". *Jurnal Psikologi Malaysia*. pp. 54
- Ooi Kok Hin. 2017. "Child Marriages in Malaysia: Reality, Resistance and Recourse". *Penang institute Issues*. pp.2
- Prof Dato' Noor Aziah Mohd Awal & Mohd Al Adib Samuri. 2018. "Child Marriage in Malaysia". *Working Paper for UNICEF Malaysia*. pp. 2.
- Prof Dato' Noor Aziah Mohd Awal. 2015. "Perkahwinan Bawah Umur atau Perkahwinan Kanak-Kanak: Satu Manfaat atau Mudarat?". *Buletin Persatuan Wanita UKM*. Universiti Kebangsaan Malaysia. pp. 6
- Ravi Prakash, A. S. (2011). Early Marriage, Poor reproductive Health Status of Mother and Child Well-being in India. *J Famm Plann Reprod Health Care*, pp. 8.
- Umar, N. H. (1998). *Fadhullah Suhaimi*. Selangor: Progressive Publishing House. pp. 129
- United Nations. 21 October 2015. *General Assembly*. Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development. pp. 18
- United Nations Children's Fund (UNICEF). 2015. "Early Marriage: Child Spouses". *Innocenti Research Center*. Florence, Italy. pp. 10.
- Yusuf Hanafi. (2019). Kontroversi Usia Kahwin Aisyah RA dan Kaitannya Dengan Legalitas Perkahwinan Anak di Bawah Umur dalam Islam. *Istinbath Jurnal Hukum Islam*, pp. 308.
- Zanariah Noor. 2013. "Perkahwinan Kanak-Kanak dan Tahap Minima Umur Perkahwinan Dalam Undang-Undang Keluarga Islam". *Jurnal Syariah*. Vol 21. pp. 166.